

La Biblioteca de la Universitat de Cervera : els llibres de medicina

JOSEP DANON BRETOS
BEATRIU DANON CAMPON

Clausurats els Estudis de Barcelona i de Lleida amb el consegüent trasllat de tot l'ensenyament superior a la nova Universitat de Cervera, fou precis el deixar interinament a la capital del Principat —no en tenim dades del que ocorregué a Lleida— les càtedres de Medicina davant la impossibilitat d'improvisar-les a la tot just creada Institució universitària. No sembla possible, però, que aquesta permanència romangués més dels temps necessai per tal d'organitzar —bé o malament— la nova Facultat de Medicina en una ciutat un tant aïllada dels grans nuclis de població, sense estructura hospitalària ni tradició mèdica, llevat la llunyana medicina judaica medieval.

Aquests inconvenients, però, foren ràpidament esmenats sobre el paper de les disposicions oficials, trigant encara tres anys en organitzar la Facultat ceriverina.

Els darrers catedràtics de l'Estudi de Medicina de Barcelona, Josep Fornés, Joan Pla, Francesc Fornells, Rafael Esteve, Dídac Casetes, Geroni Badia i Francesc Roig menor, rebutjaren la proposta del capità general, el marquès de Castel Rodrigo, per a traslladar-se a la nova Facultat, mesura també sense ressò entre la resta dels metges consultats a la ciutat.

Les dificultats i la manca de mitjans econòmics, reduïren a sis càtedres les deu inicialment proposades, seguint el model de la Universitat de Salamanca i els nomenaments de llurs catedràtics, d'uns mèrits plenament polítics, foren recolçats per les noves autoritats de Catalunya: el 28 d'agost del 1717, hom proposà Jaume Aran, Jaume Castelltort, Josep Castelló, Salvador Closa, Manuel Clerech, Josep Morlins, Anton Pinós i Anton Pujol¹ essent nomenats, interinament, Aran, Pujol, Castelltort i Morlins, amb una nova reducció de les càtedres deixant vacants, aquesta vegada, les d'Anatomia i de Cirurgia.

De tots aquells, però, només Jaume Aran —de Lleida— tenia una experiència acadèmica per haver estat catedràtic de l'Estudi d'aquella ciutat totalment al marge, però, dels nous corrents renovadors que, des de València i Saragossa, iniciaven una modernització de la ciència i de la medicina espanyola.²

Malgrat el nomenament, Aran rebutjà per malaltia, l'any 1719, la càtedra dita de «Prima». El succeí Anton Pujol —fins llavors metge a Calaf— inicialment nomenat per a la de «Vespres», que va morir el 1720 abans de prendre possessió.

Josep Morlins, metge a Cervera, també morí aviat, l'any següent, i Jaume Castelltort, també de Cervera, ultrapassava els 70 anys quan fou nomenat catedràtic. La seva vida, però, fou molt moguda: estudiant a Salamanca, exercí de metge a la seva ciutat durant cinquanta anys, d'on en fou regidor. Empresonat per les seves conviccions borbòniques, un cop alliberat organitzà una companyia de voluntaris per a tornar de regidor a Cervera tot just acabada la guerra de Successió. Als 70 anys fou proposat per a regentar la càtedra de «Pronòstics» ocupant, successivament, la de «Vespres» —el 1719— i la de «Prima» des del 1720.

Anton Pinós, nascut vers el 1682 també a Cervera, fou confirmat a la càtedra per la «oposició general» del 1725. Entre aquests mestres de la primera època cal incloure Cristòfol Sastre, de Berga, nomenat el 1719 i Francesc Cases, de Tàrrrega, el 1721.

L'ensenyament tramès per aquests primers mestres cervetins no creiem que fóra pas massa diferent del que reberen els darrers estudiants a l'antiga Facultat de Medicina de Barcelona.

1. DANON BRETOS, José: *Los primeros profesores de Medicina de Cervera*. Actes I Congrés d'Història de la Medicina Catalana, 1970; I, 257-61.

2. LÓPEZ PIÑERO, J. M.: *La introducción de la ciencia moderna en España*. Ariel, Esplugues de Llobregat - Barcelona, 1969.

Ja llunyana la figura cimera de Joan d'Alòs i Serradora (1617-1694), galenista moderat i autor d'una *De corde hominis disquisitio physiologico-anatomica* (1694), que recordava la doctrina de Harvey sobre el moviment del cor i també la de Jacint Andreu el qual, si bé fidel a la tradició greco-àrab,³ donà a conèixer uns nous conceptes anatomopatològics ja iniciats a Europa, a la seva *Practica Gotholaunorum pro curandis corporis morbis* (1678), la trajectòria de l'Estudi de Medicina de Barcelona mai no havia estat pas massa brillant: una molt curta projecció territorial acompanyada d'un petit moviment d'estudiants, al pas que la matèria d'estudi i el mecanisme per a la provisió de les càtedres seguia voltant entorn les tradicionals lectures dels clàssics i, pel que fa els cirurgians, de Gui de Chauliac.⁴

Fou en aquells moments quan el nivell científic de la medicina a Catalunya assolí el nivell més baix, que persistí fins el 1784. El nou pla d'estudis de Floridablanca substituï les càtedres dites «de lectura» per determinats texts aportant l'obra impresa de Christian Ludwig mentre la posterior i molt curta experiència, tot acabant el segle, de l'anomenada «Facultat Reunida» establerta a Barcelona clausurava, per primera vegada, els estudis de Medicina a aquell *Theatro literario, único y singular del Principado*, gairebé coincidint amb l'establiment, el 1801, també a Barcelona, de l'ensenyament de la Medicina Clínica, a cura de l'Acadèmia Mèdico-Pràctica, inexistent encara un Hospital de tipus universitari a Cervera.

No volem, però, endinsar-nos en un estudi històric sobre el significat i les conseqüències de l'ensenyament de la Medicina a la Universitat de Cervera en el llarg període comprès entre els inicis del segle XVIII i mitjan el XIX quan, restaurada la Universitat a Barcelona, la nomenada «generació intermitja» assolí el trànsit entre la darrerria de l'absolutisme —també científic— de Ferran VII i les primeres esperances liberalitzadores del regnat d'Isabel II.⁵

Per a no fugir del tema proposat, tractarem tot seguit de la creació i del desenvolupament de la Biblioteca Universitària cer-

3. GRANJEL, Luis S.: *La medicina española en el siglo XVII*. Ediciones de la Universidad, Salamanca, 1978.

4. DANON BRETOS, J.: «Notas médicas en los libros del 'Estudi General' de Barcelona (siglos XVI-XVII)». *Cuadernos de Historia de la Medicina Española*. X: 187-212. Salamanca, 1971.

5. LÓPEZ PIÑERO, José María: *Medicina moderna y sociedad española*. (Siglos XVI-XIX). Cátedra de Historia de la Medicina, Valencia, 1976.

verina, especialment de les obres de medicina contingudes en ella no pas recollides —com veurem més endavant— per un veritable deler per a facilitar l'estudi dels lectors, si més no, com el resultat d'unes adquisicions totalment inconnexes, provinents dels més variats orígens.

Les dades conegudes fins ara sobre aquesta qüestió, són les donadas per Rubio y Borrás⁶ no pas ampliades per Vila i Bartrolí.⁷

Els Estatuts fundacionals de la Universitat atorgats per Felip V i confirmats per Ferran VI, establien l'existència d'una «llibreria» a cura del bidell menor —personatge d'una gran importància per a la bona marxa de la Institució— amb l'obligació d'obrir-la tots els dies lectius, matí i tarda a les hores de les classes, restant prohibit el poder treure'n llibres. El Cancellier, ajudat d'un dels catedràtics de cada Facultat, dits «visitadors» de la Biblioteca, devien rendre-li una inspecció tots els anys.

Installada en una espaiosa sala al primer pis de la torre corresponent a la part posterior de l'edifici, amb una magnífica portalada de carreus i amb una porta d'estil barroc, no hi ha dades de les primeres adquisicions.. No és improbable, però, el creure en una primera arribada dels petits i antics fons bibliogràfics de les clausurades Universitats de Barcelona i de Lleida, les quals, el 1718, lliuraren les «*mazas, vestidos de los bedeles y el recado y alhajas con sus oratorios, con lo demás perteneciente a dichas Universidades*»,⁸ capítol on —sens dubte— s'inclouen les rendes, la documentació dels arxius i, d'existir-ne, els llibres de llurs biblioteques.

Sembla ser que el 1758 el Claustre reconegué estar mancat de fons per a les necessitats més importants, entre les quals s'assenyalava la instal·lació de la Biblioteca,⁹ malgrat l'existència d'uns altres camins com el de l'ordenança semblant a l'atorgada a la Biblioteca Nacional de Madrid per a rebre tot els llibres sortits de les premses universitàries, amb privilegi d'impremta, i el projecte de dotar-la amb 100 lliures catalanes l'any en un termini de vint anys.

6. RUBIO Y BORRÁS, Manuel: *Historia de la Real y Pontificia Universidad de Cervera*. Librería Verdaguier, Barcelona, 1915-16.

7. VILA, Federico: *Reseña histórica, científica y literaria de la Universidad de Cervera*, Segona edició, Cervera, 1981.

8. AUC, c. 130; 1173, 3.

9. RUBIO Y BORRÁS, *op. cit.*, II, p. 126.

Malgrat l'angoixa econòmica, uns anys després de la mort del canceller Blai Rafael de Quintana, esdevinguda el 1752, són lliurades 1.600 lliures per a la compra dels seus llibres, mentre el 1765 hom autoritza la venda d'uns duplicats coincidint amb el lliurament de més de 63 lliures a Josep Finestres per a la compra d'uns altres llibres destinats a la Biblioteca.

Més endavant podrem considerar la importància d'aquelles 1.600 lliures les quals, seixanta anys després, podrien servir per a la compra d'uns 2.600 volums, indubtablement la part més important de la Biblioteca.

Expulsats els jesuïtes per Carles III, el 1769 hom autoritza a la Universitat el fer-se càrrec dels llibres pertanyents a la biblioteca de la Companyia a Cervera, en un nombre un tant inferior als del canceller Quintana, malgrat corespondre a un dels convents més pobres de la província, segons diuen unes notes manuscrites conservades a l'AUC,* recordant, també, l'existència d'un catàleg copiat en un dels llibres dels Claustres que no hem pogut comprovar. És descrit, però, a l'*Índice General de Manuscritos de la Biblioteca Universitaria de Barcelona* (I.G.M.) amb el número 1.497, el qual havia resaparegut abans d'un recompte fet el 1973.

Rubio y Borrás dona l'any 1772 com la data del trasllat d'aquests llibres dels jesuïtes, en el qual intervingué, entre altres representants del Claustre, Josep Finestres. Diu foren examinats tots, inventariant-los i mancant alguns d'ells prèviament lliurats al *Real Consejo*.

Abreujadament, l'IGM dona la següent referència:

1497. «Bibliotheca olim Collegii Cervariensis, S.J.
... anno MDCCCL [afegit]: nunc Academia Cervariensis
dono regis Caroli III cum quadruplici indice auctorum.»

Constava de 234 folis, molts d'ells en blanc, de 360×240 cm. i confirmant la divisió esmentada per Rubio y Borrás, en els folis 2-114 eren indexats els nomenats «autors externs» a la Companyia, que comprenia 1.157 volums; des del foli 116, els autors de la Societat, amb 634 volums; en el foli 217, començaven els «anònims externs», amb 70 volums, per acabar el foli 234 amb la relació dels «anonymi e Societate», només amb 23 volums.

* Arxiu Universitari de Cervera (Barcelona).

En conjunt totalitzaven 1.884 volums dels quals, aplicant el percentatge general que posteriorment establirem per les obres de medicina, unes 175 podien pertanyer a les ciències mèdiques, nombre molt semblant a les corresponents a la Biblioteca del Convent dels Jesuïtes de Barcelona, traspassada, al mateix temps, a la del «*Real Colegio de Cirugía*» de la capital del Principat.

En aquests moments de la dècada del 1770-1780, podem considerar l'existència d'una Biblioteca formada per uns 4.400 volums. Posteriorment, entre la mort del vice-canceller, Josep Finestres i Monsalvo (Barcelona, 1688-Montfalcó Murallat, 1777), i l'any 1805, sembla no fou ingressat cap més llibre.

Començat el segle XIX hi ha notícia de l'adquisició de tots els texts assenyalats en el llavors nou pla d'estudis de l'any 1807, si bé poc abans escrivia el catedràtic de Salamanca, Ràfols, al canceller Llätzer de Dou, «*la última vez que estuve en Cervera quise ver la Biblioteca de esa Universidad y por más que se lo supliqué a los doctores Rialp, Miret y Almirall, no pude lograrlo; y seguramente aquellos señores no tuvieron valor para enseñármela en el estado miserable en que la pinta. Hará usted una cosa muy útil al estudio si consigue hacerla pública poblándola de buenos libros*».¹⁰ Dou, d'altre banda, confirmava aquesta opinió quan comentava el magnífic aspecte arquitectònic i artístic de la Biblioteca, malgrat la seva inexistència, «*chica ni grande en donde puedan los pobres estudiantes instruirse en los libros de su profesión, no teniendo ninguna máquina para la enseñanza de la física, ninguna moneda, ningún instrumento astronómico...*» Amb tot, pot demostrar, però, un superàvit de vora les 6.500 lliures i proposant d'obrir-la al públic un cop destinades 1.000 lliures l'any per a la compra de llibres i per a la dotació d'un bibliotecari en uns moments de vint-i-cinc anys de tancada.

Rubio y Borrás comenta els danys provocats per l'exèrcit napoleònic, que destruï un gran nombre de volums, àdhuc s'endugué moltes altres obres valuoses, malgrat la decidida acció protectora de les autoritats. D'altre banda, les lluites del període liberal condugueren a un incendi de l'edifici universitari, mentre que la biblioteca «*no ha podido estar cerrado por la fortificación y ha padecido mucho*», la qual cosa féu que fos destruïda una gran part del catàleg general llavors existent.

10. RUBIO Y BORRÁS, I, p. 362.

Acabada la lluita hi ha notícia d'un inventari fet el 1823 que tampoc hem aconseguit trobar. Descrivia la Biblioteca, ocupant una peça molt gran amb un determinat nombre de prestages, taules i bancs, la qual disposava —deia— d'uns 4.000 volums. Aquesta xifra concorda prou amb les obtingudes fins ara, les quals, com hem vist abans, sumant-hi els 1.884 volums dels jesuïtes, més els supostos 2.600 de la biblioteca del canceller Quintana i el adquirits per Josep Finestres, ultrapassen aquell nombre tot descomptant-hi els expoliats pels francesos.

Les primeres dades certes per a un coneixement exacte dels llibres existents a la Biblioteca Universitària de Cervera, són donades per Rubio y Borrás a l'esmentada *Historia de la Real y Pontificia Universidad de Cervera*. Descriu l'existència d'un catàleg publicat el 1831 on s'hi relacionen 3.042 obres en 4.844 volums, corresponent 365 d'aquelles a les ciències mèdiques.

Aquest catàleg havia estat ignorat i no recollit en els repertoris bibliogràfics històrico-mèdics publicats arreu l'Estat. Recentment, però, hem trobat una nova referència, tot fent un buidat de les caixes que formen l'Arxiu Universitari, la qual ens dugué a la localització d'un exemplar a l'Arxiu Històric de Cervera, i aprofito l'avinentsa per agrair les facilitats donades per al seu estudi pel llavors director, el senyor En Josep M. Llobet i Portella.

Imprès per Bernat Pujol conté CXIX folis de 35'5×24'5 cms., mancant les cobertes del relligat. Diu a la portada:

GENERALIS/INDEX LIBRORUM./QUI IN/
BIBLIOTHECA/PONT. AC REG. CERVARIENSIS
UNIVERSITATIS/REPERIUNTUR,/ACADEMICI
SENATUS CONSULTO DIGESTUS/ANNO/
MDCCCXXXI/CERVARIE LACETANORUM: TYPIS
ACADEMICIS EXCUDEBAT/BERNARDUS PUJOL.

En el nostre recompte hem trobat 3.408 obres en 4.890 vols. D'aquelles, 403 en 530 volums les considerem pertanyents a l'actual concepte de l'historiografia històrico-mèdica, entre les que incloem una sèrie d'obres bibliogràfiques. Cal assenyar, però una inscripció duplicada (la n.º 81) " i una altra també possible-

11. Les referències que donarem successivament corresponen a la nostra numeració de l'Inventari reflectida en el treball: *Dues biblioteques mèdiques del segle XVIII*, guardonat amb l'XI «Premi Jordi Cases» de la Fundació Salvador Vives i Casajuana, en curs de publicació. Per aital motiu ens estem de referir, d'ara endavant les referències documentals consultades remetent els interessats a aquella publicació a la qual es fa un estudi comparatiu entre la Biblioteca de la Universitat de Cervera i la del *Real Colegio de Cirugia* de Barcelona.

ment repetida (n. 90 i 222) doncs, de no ser-ho, podria correspondre a un exemplar duplicat.

La diferència de 36 títols a favor nostre respecte la valoració de Rubio y Borrás, podem explicar-la per diferents valoracions de conceptes:

Hem inclòs, ultra les obres purament nomenades de «ciències mèdiques», una sèrie de repertoris bibliogràfics generals, molts d'ells indexats en els catàlegs de la Wellcome Library, de Londres, i de la National Library, de Bethesda (assenyalats amb els n.º 64, 65, 66, 68, 93 i 110), avui d'un gran interès en l'estudi de la moderna bibliografia històrico-mèdica, els quals dubtem que fossin valorats en aquest concepte per Rubio y Borrás. Tanmateix, és el cas del *Lexicon graecolatinum* de Stephanus (n.º 334) i de les *Ordinacions* de la Universitat de Barcelona (n.º 254), aquestes pel que fa l'organització i govern de l'Estudi de Medicina, malgrat l'exclusió que fem dels *Estatutos* de les Universitats de Cervera, d'Osca i de Saragosa catalogats a l'*Index* i que també podríem haver inclòs pel mateix motiu.

Igualment recollim una altre sèrie d'obres i de comentaris d'Aristòtil (n.º 7, 19, 70, 312 i 351), i de Plini (286), sens dubte provinents d'aquells fons inicials i una altra d'obres d'un indubtable interès mèdic, possiblement catalogades per un profà com a obres teològiques: la *Embriologia sagrada*, de Cangiamila (número 61), i la *Theologia naturalis*, de Ramon de Sibiuda (n.º 315), ultra també unes altres avui compreses en el camp de la psicologia i de la psiquiatria: les de Gregorio Cortés (n.º 72), Juan Huarte de San Juan (n.º 172), Pereiro (n.º 262 i 263), Torreblanca (n.º 353) i Hervás (n.º 400).

En un altre capítol podem incloure uns autors mèdics amb obres que podrien semblar alienes a la medicina com, per exemple, ultra l'*Epistolario*, de Gregori Mayans (n.º 218), sens dubte pertanyent a la biblioteca de Josep Finestres; el *De sympathia et antipathia rerum*, de Fracastor (n.º 104); *Definitiones generus plantarum*, de Christian Ludwig (n.º 204); *Ensayo sobre la electricidad de los cuerpos*, de Nollet (n.º 243); *Filosofia sceptica*, de Martín Martínez (n.º 212); *Lógica moderna, Aplicación de la filosofía a la religión i Física racional y experimental*, d'Andreu Piquer (n.º 272, 273, 274 i 275); *De fontium mutinensis*, de Ramazzini (n.º 293); *Método de agramar los linos y los cáñamos*, de Francesc Salvà i Campillo i Francesc Sanponts (n.º 317); *Tesoro*

de los pobres, d'Arnau de Vilanova (n.º 387) i la *Sacra Philo-
phia*, de Francisco Valles (n.º 369).

Conjuntament amb les obres assenyalades amb els números 330 i 360, podrien completar la diferència existent entre la nostra relació i les obres contabilitzades per Rubio y Borrás.

Anàlisi del contingut

1. DISTRIBUCIÓ CRONOLÒGICA

Inicialment havíem cregut la possibilitat que la major part de les obres impreses abans de la creació de la Universitat de Cervera haguessin pertangut a unes suposades Biblioteques dels antics Estudis de Lleida i de Barcelona. Hem pogut, però, comprovar l'inexactitud d'aquesta idea gràcies a la presència d'aquells altres fons, com l'adquirit al canceller Quintana, el procedent dels jesuïtes i un tercer, llegat per Josep Finestres, els quals, conjuntament, ultrapassen el nombre dels indexats el 1831.

Veiem la distribució cronològica:

Obres del segle xv:	0	
» » » XVI:	2	0'50 %
» » » XVII:	113	28'03 %
» » » XVIII:	185	48'13 %
» » » XIX:	8	1'98 %
No identificades:	11	2'72 %

Per les característiques dels títols i la temàtica d'aquest darrer grup, podem incloure'l entre el de les obres anteriors al segle XVIII.

D'altra banda només trobem 71 títols corresponents al període posterior al de l'adquisició de la biblioteca dels jesuïtes, tractant-se, principalment, de llibres editats a Madrid, sens dubte relacionats amb aquella recomanació d'adquirir els texts assenyalats en el pla d'estudis de l'any 1807. Tampoc no creiem impossible relacionar-los amb els lligams Mayans-Finestres.

2. LLOCS D'EDICIÓ

Les edicions més antigues corresponen, generalment, a les impremtes de Lió, Venècia i París, seguides, molt de lluny, de les de Barcelona, València i Frankfurt.

És a partir del segle XVIII quan les edicions fetes a Madrid assoleixen un paper més important enfront de les provinents d'Amsterdam, Ginebra, Pàdua, Leipzig i també París, Venècia i València. Cal recordar que la majoria dels texts impresos al segle XVIII a Viena, Pàdua i Ginebra corresponen a varies obres d'un mateix autor.

Resumint:

Lió	65 obres	Ginebra	13 »
Madrid	52 »	Frankfurt	12 »
Venècia	36 »	Amsterdam	10 »
París	23 »	Viena	9 »
València	18 »	Salamanca	7 »
Pàdua	15 »	Leipzig	7 »
Barcelona	13 »	fins un total de 53 ciutats.	

3. AUTORS

Recordem que és a les obres del segle XVIII on s'hi troben més títols d'un mateix autor i, d'aquests, només hi ha un espanyol. El diferent percentatge dels diversos autors a la biblioteca de Cervera és generalment el mateix que hom troba en semblants institucions universitàries de l'època.

Amb 9 obres:

L. Ch. Gotlieb, segle XVIII.

8 obres:

J. Gorter, segle XVIII.

Suárez de Ribera, segle XVIII.

7 obres:

F. Hoffmann, segle XVIII.

6 obres:

J. J. Plenck, segle XVIII.

Hipòcrates, edicions segle XVI.

4 obres:

H. Boerhaave, segle XVIII.

G. B. Morgagni, segle XVIII.

Van Swieten, segle XVIII.

Mercurialis, segles XVI-XVII.

J. Messue, segle XV.

F. Valles, segle XVI.

Amb 3 obres: 13 autors.

Amb 2 obres: 27 autors.

4. TEMÀTICA

a) La medicina clàssica és present en un grup d'edicions dels segles XV, XVI i XVII, que comprenen obres d'Aeci d'Amida, Aristòtil, Avicena, Cels, Pau d'Egina, Dioscòrides, Galè i Hipòcrates, autors, els dos darrers, encara «llegits» a la Universitat de Cervera ja començant el segle XIX.

b) La medicina europea dels segles XVI i XVII és representada, entre altres autors, per Botal, Falopi, Fernel, Fracastor,

Façana interior de la Universitat, abans de l'any 1936.

Porta d'entrada al Paraninf o Capella de la Universitat.

Gordon, Mercurialis, Vesali i Willis. Trobem, però, la manca del *De humani corporis fabrica*, de Vesali, el qual podia haver «fugit» amb els francesos malgrat no haver estat pas massa estudiada l'anatomia, ni a Barcelona ni a Cervera, fins la creació del *Real Colegio de Cirugía*. Cal recordar que en els pocs anys que aquella disciplina es cursà a Cervera, només es dissecaven animals —doncs gairebé no hi havia cadàvers—, i es mostraven unes peces de cera arribades de Montpeller. Vesali, però, és representat per la seva *Cirurgia magna*.

c) El capítol de les ciències morfològiques també és present amb Sydenham, Boerhaave, Lancisi, Morgagni, Lieutaud, etcètera —hi manca Harvey i, entre els nostres, Joan d'Alòs—. En canvi, s'hi troben els seus detractors, com Riolan, Hoffman i el valencià Matias Garcia.

d) La naixent medicina clínica és a l'obra de Boissier de Sauvages, catedràtic a Montpeller, aportant els coneixements de la «vella escola vienesa» —la Alte wiener Schule— mai no ensenyats a Cervera, les de Haën, Van Swieten, Frank i Stoll. Manquen, també, texts d'anatomia i de cirurgia del mateix període.

e) Editat l'*Index* tot just començat el segon terç del segle XIX, la manca de llibres del període immediat anterior és total. No s'hi troba cap de les obres ja esdevingudes clàssiques a la nova medicina francesa: Pinel, Bichat —poc abans traduït al castellà—, Broussais i Laennec, del qual ja feia onze anys s'havia publicat el seu *Traité de l'auscultation médiante* (fins el 1820 no apareix la primera referència del seu mètode a la premsa mèdica catalana).

D'aquest primer terç del segle XIX, només cal recordar unes edicions de Johannes Frank, de Swediaur i l'obra de text de Gregory.

f) La medicina espanyola del segle XVIII recull quaranta-set títols, tots editats a Madrid, possiblement lliurats directament des de la capital de l'Estat, «aconsellant» llur adquisició, malgrat la inexistència de cap tipus de documentació que ho justifiqui.

Podem recordar autors com Alsinet, Amar, García Hernández, Martín Martínez, Piquer, Suárez de Ribera, Vidos y Miró i Virrey, ultra les obres mèdiques de Torres Villarroel —sens dubte relacionades amb Josep Finestres o amb els jesuïtes—, unes poques edicions fetes a Barcelona i a València i les traduccions de Buchan, Dubé, Gazola, Tissot, etc.

g) Tots els manuscrits indexats —deu en total— són conservats a la Biblioteca Universitària de Barcelona. Representen allò que avui en diríem «apunts de classe»; un d'ells, pertany a Dídac Casetes (núm. 234), de la darrera època de l'Estudi de Barcelona, mentre tots els altres corresponen a catedràtics de Cervera.

h) Malgrat el privilegi atorgat per Felip V, lliurant un tipus d'un «dipòsit legal», hi ha una manca absoluta de les obres editades a la impremta universitària cerverina, on es formà Joaquín de Ibarra i fou dirigida per Josep Finestres trobant-se actualment, gairebé totes, a l'Arxiu Històric de Cervera. Les que pertoqueu la medicina són, generalment, les tradicionals controverties de les oposicions a les càtedres, totes escrites en llatí i d'una extensió, pel cap alt, d'uns 4-8 fulls.

Resumint aquests comentaris hem de dir que les obres de medicina contingudes a la Biblioteca de Cervera, són plenament representatives d'una època. La seva utilitat, però, fou nul·la ja que pels antecedents coneguts no creiem pas que cap dels estudiants cerverins, i potser tampoc cap dels seus mestres, se n'hagués pogut aprofitar mai d'aquest material didàctic.

* * *

El novembre del 1830 foren realitzades unes petites obres de consolidació i de manteniment amb el relligat de només 38 volums, mentre Francesc Jané i Trilla i Bartomeu Galí foren els encarregats de la redacció i de la còpia de l'*Index general* omplenent «119 pàgines i mitja».

En aquest moment, el percentatge d'alumnes a la Facultat de Medicina només podia assolir un caire simbòlic, d'un pur testimoniatge. Durant el curs de 1829-1830 hi trobem 27 estudiants de medicina enfront 207 de filosofia, 208 de lleis, 12 de canons i 113 de teologia, xifres —aquestes— que no canviaran pas massa els anys successius: 7 estudiants de medicina el 1832-1833; 14 el curs següent i 10 el 1834-1835, encara enfront de 340 de filosofia, 317 de lleis, 16 canonistes i 156 teòlegs.

Un any després de l'edició de l'*Index* foren venuts 286 volums «duplicats» per un preu total de 1.912 rals i 13 maravedissos. Recollim els pertanyents a les ciències mèdiques, respectant la redacció original i assenyalant llur preu de venda:

- AMATUS LUSITANUS: *Opera medica*, fol. 10 rs. (possiblement correspon amb l'assenyalat amb el núm. 13 del nostre catàleg).
- ALLEN: *Synopsis medicinae*, 2 t. 1 r. (núm. 8).
- ARISTÓTELES: *Libro*, t. 2. 1 r. (no identificat).
- ARISTÓTELES: *Opera, incompleto*. 3 rs. (no identificat).
- BOERHAAVE: *Consultationes medicae*. 3 rs. (núm. 36).
- BOERHAAVE: *De crisibus medicamentorum*. 3 rs. (no esmentat a l'Índex).
- BAGUER: *Floresta de disertaciones médicas*. 2 rs. (núm. 31).
- DIOSCORIDES *ilustrado por Laguna*. 2 rs. (núm. 83).
- FULLER: *Pharmacopoea*. 4 rs. (núm. 111).
- GAZOLA: *El mundo engañado por los falsos médicos*. 2 rs. (número 120).
- PERERIUS: *De principiis et affect. rerum*. 1 r. (núm. 269).
- PLINIUS: *Historia naturalis*. 3 rs. (núm. 286).
- RIBERIUS *reformatus*, 2 t. 8 rs. (núm. 309).
- RIBERA, Francisco (Suárez de): *Ilustración de los secretos de Curvo*. 2 rs. (núm. 303).

A la mateixa data, 30 de maig del 1832, s'esmenta una nova relació de 339 llibres i 79 follets *que deben venderse* als preus assenyalats dels quals poc més d'un vuit per cent corresponen a medicina:

- ARISTÓTELES: *libro aliquot*. 3 rs. (no identificat).
- AEGINETA, Paulus: *Opus medicum*. 3 rs. (núm. 4).
- ID.: *Ssegundo ejemplar algo inferior*. 2 rs.
- ALTOMARUS, Donatus: *Opera medica*, 2 t. 6 rs. (núm. 10).
- BOERHAAVE: *Consultationes medicae*. 3 rs. (núm. 36).
- CARDANUS, Hieronimus: *Opera medica*. 2 rs. (núm. 56).
- FERNELIUS, Jo.: *Medicina universa*. 8 rs. (núm. 95).
- GALENUS: *Septem classes*, 6 t. 60 rs. (no identificat).
- ID.: *1.ª y 2.ª classe*, 1 t. 6 rs. (no identificat).
- ID.: *Index generalis*. 8 rs. (no identificat).
- ID.: *3 tom. sin cubiertas in folio*. 6 rs. (no identificat).

- ID.: *Opera*, 7 t., en 6.º truncados. 7 rs. (no identificats).
- ID.: *Methodi medendi*, 1 t. 1r. (núm. 370).
- ID.: *De locorum affectorum notitis libri 6*, 1 t. 1 r. (no catalogat).
- ID.: *In aphorismos Hippocratis*, 1 t., 16.º 1 r. (no catalogat).
- HIPPOCRATIS ET GALENI *libro aliquo*, 1 t., 16.º, *faltan hojas*.
12 maravedissos (no identificat).
- HOLLERIUS: *Opera medica*. 4 rs. (núm. 170?).
- MASSARIUS, Vicentinus: *Practica medica*, 4.º. 2 rs. (núm. 215).
- MUSSITANUS, Carolus: *Opera omnia medico-chirurgica*. 6 rs. (no catalogat).
- PONCE (DE SANTACRUZ), Anonius: *Comment. in Avicenam*, 6 t. 1 r.
(núm. 318).
- RIBERIUS, Lazarus: *Opera medica omnia*. 10 rs. (núm. 308).
- IDEM. *cum additis Bartoleti*. 16 rs. (núm. 308).
- ROSSELLIUS CATALANUS BARCINONENSIS: *In libri Galendi*. 7 rs.
(núm. 311).
- RIBERIUS *reformatus*. 2 rs. (núm. 309).
- SACCHUS, Pompeius: *Nova methodus febris curandae*, 8.º. 1 rs.
17 ms. (núm. 316).
- TENKE: *Instrumenta curationis morborum*, 12.º. 28 ms. (número 342).
- VALLESIIUS, Franciscus: *Controversiae medicae et philosopharum*,
1 t. in fol. 2 rs. (núm. 371).
- ID.: 1 t. in 4.º 2 rs. (núm. 371).
- VEGA, Christophorus: *Liber prognosticorum Hippocratis*. 1 r. 17
maravedissos (núms. 379).
- WEIKARD: *Nueva doctrina de Brown*, t. II. 2 rs (núm. 392).
- ZACUTUS: *Opera medica*, 2 t. in folio. 20 rs. (núm. 395).
- FLOTATS, José: *Quaestiones medicae tres*. 16 ms. (no catalogat).

Ambdues vendes representaren 696 volums, dels quals 64 corresponen a ciències mèdiques, amb un gran percentatge d'obres galèniques —ja passades de moda—. Es pot establir un preu mig d'uns 6 rals de billó/volum, si bé les més valuades eren les de Riverio, Rossell, Amatus Lusitanus i Abraham Zacut.

Cercant dades escampades, l'any següent trobem un pagament a Francesc Galí de 4.177 rals, per llibres comprats per a la Biblioteca «*en la pública almoneda celebrada en Cardona*», quantitat que dividida per aquells teòrics 6 rals/volum, representa la compra del mateix nombre dels llibres venuts anteriorment: 696.

Recordem breument, ara, aquella primitiva biblioteca del canceller Quintana comprada per 1.600 lliures i considerem les correlacions monetàries: 1 lliura catalana=10 rals d'ardit=20 sous=240 diners. D'altra banda, 1 lliura catalana=10 rals de billó+ 22, 2/3 maravedissos=365, 5/7 maravedissos.¹²

Del 1842 hi ha dades de la desaparició d'alguns dels llibres ja inventariats. La Biblioteca, però, conservava els seus divuit prestatges amb quatre bancs grans de fusta de pi i respatlles, tres taules velles, una creu també de fusta, un crucifix i una tela representant la Verge Maria.

Clausurada la Universitat de Cervera, el 1843 hom disposà el repartiment dels llibres entre la de Barcelona i l'Institut de Lleida: Barcelona rebria tots els relacionats amb les nomenades facultats majors, mentre la resta aniria a Lleida. Simultàniament hom diu que encara hi ha llibres no coincidint amb la signatura assenyalada a l'*Index*: 9 volums de Galè, 2 de Suárez de Ribera, les obres mèdiques de Riverio, les *Observations anatomiques* de Falopi i dotze exemplars de l'obra d'Aranda: *Sobre Dios o la Escuela de la Ciencia Médica*.

Inaugurat el 1907 el nou edifici de la Facultat de Medicina de Barcelona al carrer de Casanova, una part d'aquells llibres de Cervera passaren a engrossir l'avui nomenat fons històric de la Biblioteca iniciat el 1840 amb els pertanyents a l'antic Real Colegio de Cirugía. La part més important, però, romangué a la Biblioteca Universitària instal·lada a la plaça de la Universitat.

Coneguda l'evolució d'aquella antiga Biblioteca cerverina, el nostre desig fou el de poder identificar plenament i de localitzar aquelles 403 obres relacionades amb les ciències mèdiques, les quals —de conservar-se— deurien trobar-se en els catàlegs d'ambdues biblioteques, la Universitària i la de la Facultat de Medicina.

12. ALTES, F.: *Traité comparatif des monnaies...* Marseille, J. Barile et Bouloch, 1832.

La tasca, però, no ha estat pas massa fàcil: l'*Index* només reflecteix el nom dels autors i un títol no pas sempre massa exacte, ignorant el lloc d'edició i l'any, si bé indica el format respectiu i el nombre dels volums de cada obra.

Una llarga recerca a la BUB i a la BFM, llocs on sempre hem trobat tot tipus de col·laboració, només ens ha permès la identificació i la localització d'un 66 per cent dels antics llibres indexats a Cervera, amb la llunyana esperança de trobar-ne uns altres més en un fons encara no catalogat a la BUB, estimat —ens diuen— en uns 30.000 volums. Unes petites prospeccions han resultat lleugerament positives. Ens temem, però, la pèrdua de la major part després d'haver suportat successius trasllats i anys d'abandó.

Una segona tasca ha estat dirigida a la identificació d'aquells no trobats, dels perduts, tot acudint a repertoris bibliogràfics especialitzats en la temàtica històrico-mèdica, a catàlegs de grans biblioteques i a inventaris també específics.

En un desig final d'arribar a conèixer aquells llibres podríem dir-ne emmagatzemats a la Universitat de Cervera —no creiem que fossin massa consultats— en front d'una duplicitat d'edicions d'una mateixa obra, hem intentat d'identificar-la, bé pel format, bé pel nombre dels volums assenyalats a l'*Index*, bé de no ser encara possible, en front d'una edició, per exemple, de Londres i d'una altra de Venècia, o de Lió, hem optat per excloure la primera per tractar-se de la més infreqüent d'entre les conservades. Tampoc hem dubtat en descriure un exemplar existent a la BUB o a la BFM en mal estat i fins i tot mancant de la portada per considerar-lo, amb tota possibilitat, procedent de Cervera.

Cal esmentar, finalment, que no ens ha estat possible la identificació de deu obres, sempre per manca de dades, tot fent esment que són pocs els llibres cerverins que duen l'ex-libris de la Universitat, la qual cosa fa, encara, més difícil la seva identificació.